

*До разової спеціалізованої
вченої ради ID 12289
Національного наукового центру
«Інститут судових експертиз
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»
Міністерства юстиції України*

РЕЦЕНЗІЯ

**доктора юридичних наук, професора, головного наукового співробітника
Національного наукового центру «Інститут судових експертиз
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України**

Угровецького Олега Петровича

**на дисертацію Бученка Дмитра Анатолійовича за темою:
«Доказування у кримінальних провадженнях про насильницьке
зникнення», подану на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора
філософії за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність обраної теми дисертації. Сьогодні протидія злочинності залишається одним із стратегічних напрямів діяльності держави. Сучасні криміногенні реалії вимагають ефективного механізму реагування на прояви девіантної поведінки, що передбачає забезпечення злагоджених, цілеспрямованих і спільних дій законодавчих і правоохоронних органів. Для реалізації визначених завдань першочергового значення набуває формування належного рівня професійної підготовки поліцейських та інших суб'єктів правоохоронної діяльності з урахуванням актуальних викликів, зумовлених особливостями сучасної злочинності, її структурою, динамікою та основними тенденціями розвитку, зокрема, в умовах воєнного стану. Поряд із цим, необхідним є подальше вдосконалення правозастосовної діяльності шляхом комплексного науково-методичного забезпечення роботи оперативних підрозділів, органів досудового розслідування, органів прокуратури та суду. Реалізація зазначених заходів сприятиме підвищенню ефективності виконання ними професійних функцій під час виявлення, розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень, а також забезпеченню дотримання вимог законності й справедливості у відповідних кримінальних провадженнях.

Так, кримінальні провадження у справах про насильницьке зникнення людини в сучасних умовах набуло ознак системної загрози, яка потребує не лише адекватного кримінально-правового реагування, а й удосконалення кримінального процесуального механізму доказування з урахуванням специфіки цього правопорушення, особливостей його вчинення та складності збирання й оцінювання доказів. На сьогоднішній день спостерігається різке зростання кількості цих кримінальних проваджень, особливо у період активної фази збройної агресії, що свідчить про зміну якісних характеристик цього кримінального правопорушення.

Попри наявність прогресивних змін у чинному законодавстві, низка концептуально значущих проблем доказування залишається невирішеною як на рівні доктрини, так і в площині правозастосування. Це обумовлює об'єктивну потребу в подальшому комплексному дослідженні доказування у кримінальному провадженні щодо насильницького зникнення з урахуванням особливостей здійснення кримінального провадження в умовах правового режиму воєнного стану та обумовлює актуальність обраної автором тематики дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів. В межах дисертаційної роботи здійснено ґрунтовне вирішення актуального наукового завдання, спрямованого на розвиток доктринальних положень кримінального процесу та вдосконалення практики їх застосування. У роботі розроблено й узагальнено теоретико-правові та праксеологічні підходи до організації й реалізації доказування у кримінальних провадженнях щодо насильницького зникнення особи. Основними серед них є такі положення:

вперше:

– виокремлено й систематизовано ключові доктринальні підходи до висвітлення проблем доказування у кримінальних провадженнях щодо насильницького зникнення; наголошено, що еволюція суспільних відносин у демократичній державі є невіддільною від забезпечення принципу верховенства права, утвердження законності та дієвої протидії злочинності, що особливо актуально в умовах воєнного стану;

– сформульовано висновок про подвійний предметно-функціональний вимір доказування у справах про насильницьке зникнення: поряд із встановленням обставин, передбачених ст. 91 КПК України, доказування включає додатковий ідентифікаційно-відмежувальний компонент – установлення сукупності фактів, що відрізняють насильницьке зникнення від суміжних складів (незаконного позбавлення волі, викрадення людини, окремих воєнних злочинів тощо) та підтверджують специфічні ознаки невідомості долі/місцеперебування особи й приховування такої інформації;

– обґрунтовано, що в умовах воєнного стану та тимчасової окупації об'єктивна неможливість отримати «повний» масив доказів не може підмінити вимогу досягнення меж доказування; запропоновано процесуальну стратегію оптимізації системи доказів із пріоритетом таких джерел, які забезпечують побудову стійкого причинно-наслідкового ланцюга (особливо за домінування непрямих доказів), із мінімізацією прогалин, що руйнують логічну цілісність доказової конструкції;

– окреслено теоретичні підходи до структури початкового етапу кримінального провадження про насильницьке зникнення з урахуванням воєнного стану, які включають: 1) здійснення організаційних заходів (планування початку розслідування, формулювання та ранжування версій, визначення форм взаємодії, вирішення питань підслідності та застосування безпеки учасників провадження, ухвалення процесуальних і організаційних рішень); 2) проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій, зміст,

послідовність і тактичне наповнення яких визначаються типовими слідчими ситуаціями;

удосконалено:

– поняття доказування у кримінальному провадженні щодо насильницького зникнення як форми пізнавальної діяльності, результатом якої є суб'єктивна модель об'єктивних подій, а елементи доказування як взаємопов'язані елементи пізнання, реалізація яких забезпечує перехід від відсутності знань до їх набуття шляхом здійснення передбачених законом процесуальних дій і відповідних логічних операцій; установлено, що доказування у справах цієї категорії здійснюється через цілеспрямоване збирання, перевірку й оцінювання доказів для встановлення фактів, які мають істотне значення для вирішення справи по суті;

– теоретичний підхід до визначення меж доказування у провадженнях щодо насильницького зникнення, обґрунтувавши їх якісний характер: межі доказування пропонується оцінювати через критерій завершеності доказової моделі події (досягнення достатнього рівня переконливості для процесуальних рішень) з одночасним уникненням «передчасності» (недостатність доказів) і «надмірності» (дублювання й розпорошення доказової діяльності), а не через кількісний обсяг матеріалів;

– наукове розуміння доказів у кримінальному провадженні про насильницьке зникнення як єдності фактичних даних та їх процесуальних джерел, які були відшукані, розшукані, виявлені (встановлені), витребувані, вилучені та належним чином оформлені (закріплені) у передбаченій законом процесуальній формі; конкретизовано, що якісна придатність фактичних даних визначається їх відповідністю критеріям належності, допустимості та достовірності з урахуванням обмежень, зумовлених воєнним станом;

– співвідношення категорій «достатні дані» та «достатні докази» у контексті стандартів ухвалення процесуальних рішень: для початку досудового розслідування та прийняття окремих проміжних рішень допустимою є опора на «достатні дані», що ще не завжди набули властивостей доказів у розумінні ст. 84 КПК України, тоді як для підсумкових процесуальних рішень (матеріальне повідомлення про підозру, скерування обвинувального акта, закриття провадження тощо) необхідною є наявність саме «достатніх доказів», які відповідають вимогам належності, допустимості та достовірності; запропоноване розмежування мінімізує ризик підміни доказування «інформаційною достатністю» на етапах, де застосовується вищий доказовий стандарт;

– наукове бачення процесуальних джерел доказів (показань, речових доказів, документів і висновків експертів) у кримінальних провадженнях про насильницьке зникнення як ключових носіїв доказової інформації, що потребують спеціальних процесуальних підходів до отримання, фіксації та перевірки з огляду на часте домінування непрямих доказів, цифрових слідів і експертного підтвердження проміжних фактів;

– розуміння слідчих (розшукових) дій як засобів кримінального процесуального доказування у провадженнях щодо насильницького зникнення як комплексу пошуково-пізнавальних, розшукових та інших, у тому числі посвідчувальних прийомів, що здійснюються уповноваженими суб'єктами у встановленому законом порядку, за потреби із застосуванням заходів процесуального примусу, і спрямовані на пошук, виявлення, вилучення та закріплення фактичних даних і відомостей про їх джерела, перевірку вже отриманих доказів, встановлення підозрюваних осіб або здійснення їх розшуку;

– підходи до реалізації доказового потенціалу експертного забезпечення у провадженнях про насильницьке зникнення, обґрунтувавши, що ефективність експертиз залежить від належного процесуального залучення об'єктів (законне вилучення, дотримання ланцюга збереження, достатність порівняльних зразків) та коректного формулювання питань експерту в межах відповідної спеціальності; за цієї умови висновок експерта виконує взаємодоповнювальні функції: а) встановлення об'єктивних обставин (механізм події, контакти, переміщення, слідова картина); б) перевірка й уточнення версій (узгодження або спростування показань і матеріальних даних).

дістало подальший розвиток:

– концепція причин та умов, що зумовили зростання кількості вчинених злочинів досліджуваної групи, що від періоду Революції Гідності та надалі – із початком збройного конфлікту на сході України й під час повномасштабної агресії РФ – мали місце систематичні випадки арештів, затримань і викрадень осіб представниками держави-агресора та підконтрольних їй структур, що актуалізувало потребу нових наукових пошуків і дозволило охарактеризувати сучасний стан наукової розробленості проблем доказування у провадженнях щодо насильницького зникнення; на підставі цього виокремлено ключові етапи еволюції наукової думки щодо доказування у відповідній сфері: перший – сформований на засадах КПК УРСР 1960 р.; другий – такий, що триває з 2012 р. донині і ґрунтується на чинному КПК України, міжнародно-правових актах і практиці Європейського суду з прав людини; доведено, що значна частина ранніх напрацювань втратила актуальність через трансформації процесуальної форми, тоді як низка питань (зокрема доказування в умовах воєнного стану та застосування процедури *in absentia* у справах про насильницьке зникнення) залишається недостатньо дослідженою, що зумовлює необхідність комплексного наукового аналізу;

– концепція традиційних засобів кримінального процесуального доказування у кримінальних провадженнях щодо насильницького зникнення, серед яких підвищена питома вага представлена непрямыми доказами, у зв'язку з чим вирішальним є не наявність окремих фактів, а здатність сукупності доказів формувати один несуперечливий висновок; запропоновано оцінювати непрямі докази як систему (ланцюг), у якій кожна ланка

спрямована на реконструкцію головного факту (подія та причетність), а не на механічне накопичення кількості процесуальних джерел доказів;

– ідею надійності доказування у цій категорії проваджень, яка прямо залежить від стандарту обґрунтованості процесуальних рішень: кожне рішення має спиратися на відтворювану логіку доказової моделі (що встановлено, якими доказами, чому вони є належними/допустимими/достовірними/достатніми), оскільки відсутність такого обґрунтування зумовлює ризики необ'єктивних висновків і подальшого скасування процесуальних рішень;

– елементний склад процесу доказування у кримінальних провадженнях про насильницьке зникнення, який охоплює збирання, перевірку й оцінювання доказів, при цьому доведено, що структура доказування має включати лише ті елементи, які забезпечують перехід від незнання до знання шляхом поєднання процесуальних дій практичного характеру та логічних операцій;

– розроблено типовий план початкового етапу кримінального провадження щодо насильницького зникнення та типізовано групу інформаційних елементів, які мають бути з'ясовані на моменті реєстрації відомостей до ЄРДР, зокрема: а) дані про місцеперебування потерпілого (країна/регіон/населений пункт/адреса; факт перебування за межами України); б) оцінка реальності загроз життю і здоров'ю; в) психологічний та фізіологічний стан потерпілого і характер заподіяної шкоди; г) ставлення потерпілого (за можливості встановлення контакту) або його близьких до події та до правоохоронних органів (страх, недовіра, ризики вторинної віктимізації); г) ідентифікаційні дані причетних осіб, їх можлива належність до незаконних формувань/структур держави-агресора, функції співучасників і актуальне місцезнаходження;

– тактика проведення негласних слідчих (розшукових) дій як інструменту встановлення місця утримання потерпілого, документування злочинної діяльності та здобуття доказової інформації; уточнено, що доказова цінність результатів НС(Р)Д прямо залежить від дотримання умов застосування, строків, меж судового дозволу, правил підслідності/юрисдикції, належного протоколювання, збереження первинних носіїв та своєчасного виконання вимог щодо відкриття матеріалів і розсекречення процесуальних документів у межах ст. 290 КПК України;

– напрями роботи слідчого з доказовою та іншою криміналістично значущою інформацією на початковому етапі розслідування насильницького зникнення, що включають: а) виявлення, вилучення, упорядкування та систематизацію інформації про факти (епізоди) злочинної діяльності, спосіб учинення та приховування; б) зіставлення вихідних даних із результатами подальших слідчих (розшукових) дій і пошукових заходів; в) оцінювання результатів кожної слідчої (розшукової) дії та тактичної операції з коригуванням версій і плану розслідування; г) вжиття заходів щодо запобігання протидії кримінальному провадженню;

– послідовний алгоритм встановлення всіх обставин, що підлягають доказуванню у кримінальних провадженнях щодо насильницького зникнення, який включає три рівні: перший (загальний) – узагальнена нормативна модель предмета доказування, визначена ст. 91 КПК України; другий (особливий) – обумовлений нормами Особливої частини КК України (зокрема ст. 146-1 КК України) та охоплює об'єктивні й суб'єктивні ознаки складу; третій (окремий) – деталізує попередні рівні з урахуванням криміналістичної специфіки насильницького зникнення та типових слідчих ситуацій, із можливістю індивідуальної адаптації до умов конкретного провадження;

– структурні характеристики способу вчинення насильницького зникнення як послідовності закономірних фаз: інформаційно-пошукової (розвідувальної), підготовчо-організаційної, діяльнісно-операційної та фазових заходів приховування слідів, що має значення для побудови доказової моделі події та визначення пріоритетів доказування на початковому етапі;

– процесуальні підходи до усунення недоліків правового регулювання процедури *in absentia* у провадженнях про насильницьке зникнення з урахуванням змін глави 24-1 КПК України в умовах дії правового режиму воєнного стану;

– підхід щодо доцільності розширення підстав спеціального досудового розслідування (зокрема у випадку передачі підозрюваного для обміну як військовополоненого та фактичного здійснення такого обміну) вимагає від сторони обвинувачення дотримання стандартів доказування й належного документування відповідних юридичних фактів, водночас збереження прогалин щодо визначення уповноваженого органу й окремих гарантій права на захист створює ризики правової невизначеності й потребує нормативного уточнення;

– комплекс вимог до мінімізації ризиків недопустимості результатів НС(Р)Д у провадженнях щодо насильницького зникнення, який передбачає: визначення належного суб'єкта та підтвердження повноважень; належне обґрунтування неможливості отримання відомостей іншим способом; суворе дотримання підстав, строків і меж судового дозволу; своєчасне виконання вимог ст. 290 КПК України та розсекречення процесуальних документів; повну й коректну фіксацію ходу НС(Р)Д із гарантуванням цілісності первинних носіїв інформації, з огляду на те, що такі докази часто є унікальними і не можуть бути замінені альтернативними джерелами;

– класифікація слідчих (розшукових) дій як засобів кримінального процесуального доказування у справах про насильницьке зникнення за критеріями: 1) ступеня розголошення інформації про факт і методи застосування; 2) рівня обмеження конституційних прав і свобод; 3) моменту початку досудового розслідування; 4) процесуального статусу суб'єкта проведення; 5) можливості дистанційного режиму; 6) цілей застосування; 7) типу процесуального рішення як підстави; 8) характеру результатів, отриманих унаслідок проведення відповідних дій;

– доцільність внесення змін до ст. 146-1 КК України шляхом запровадження кваліфікованих та особливо кваліфікованих складів насильницького зникнення з огляду на його поширеність у період воєнного стану та спрямованість проти окремих категорій осіб; запропоновано нормативну модель кваліфікації, яка забезпечує диференціацію кримінальної відповідальності залежно від ступеня суспільної небезпеки діяння та створює передумови для підвищення ефективності застосування ст. 146-1 КК України.

Отже, зазначені вище й інші положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертації Бученка Дмитра Анатолійовича свідчать про належний рівень новизни цієї наукової роботи.

Наукову обґрунтованість положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджено відповідністю змісту роботи поставленій меті. Здобувач цілком слушно визначив об'єкт, предмет, завдання та методологію дослідження. Ним проаналізовано суттєвий масив наукових праць вітчизняних та іноземних науковців і практиків у досліджуваній галузі (філософія, логіка, криміналістика, кримінальний процес, судова експертологія тощо). Ретельно досліджено законодавство України й іноземних країн (як закони, так і підзаконні нормативно-правові акти), що дало змогу запропонувати відповідні зміни.

Результати аналізу 54 кримінальних проваджень, що розслідувалися впродовж 2020–2025 років в Україні; узагальнені дані анкетування 55 слідчих та 88 оперативних працівників Національної поліції України (далі – НПУ); а також статистичні й аналітичні матеріали, підготовлені Офісом Генерального прокурора України, Міністерством внутрішніх справ України, НПУ та Державною судовою адміністрацією України – складають надійність емпіричної бази дисертації Бученка Дмитра Анатолійовича, забезпечуючи достовірність отриманих результатів.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність загалом, оформлення також складають позитивне враження. За змістом і структурою дисертація логічно й послідовно містить вступ, три розділи, що об'єднують сім підрозділів, висновки, перелік використаних джерел (293 найменування) і додатки. Стиль дисертаційної роботи – науковий, із застосуванням правил сучасного українського правопису.

У розділі 1 «Теоретичні засади доказування у кримінальних провадженнях про насильницьке зникнення» визначено, що доказування у справах про насильницьке зникнення одночасно постає як пізнавально-практична діяльність з установлення фактів і як діяльність з обґрунтування правової позиції перед адресатом процесуального контролю (судом або слідчим суддею). Розмежування цих двох рівнів дозволяє точніше визначати процесуальні ролі учасників, межі ініціативи та відповідальності сторін і керованість процесу доказування у складних, «дефіцитних» за доказами ситуаціях.

Аргументовано, що межі доказування у провадженнях щодо насильницького зникнення визначаються сукупністю доказів, необхідних і

достатніх для достовірного встановлення обставин предмета доказування. Водночас доведено, що ці межі не можуть вимірюватися кількістю документів чи «обсягом» матеріалів: вони мають якісний характер і мають оцінюватися через критерій завершеності доказової моделі події. Такий підхід орієнтує слідство на досягнення достатнього рівня переконливості, який дає змогу ухвалювати процесуальні рішення без ризику передчасності (коли доказів недостатньо для стандарту рішення) або надмірності (коли доказова діяльність розпорошується на дублювання й «про всяк випадок»). Саме у справах про насильницьке зникнення ця проблема проявляється найбільш гостро, адже значна частина доказів є непрямими, а доступ до джерел інформації часто обмежений. Уточнено співвідношення категорій «достатні дані» та «достатні докази». Обґрунтовано, що на ранніх етапах досудового розслідування і для низки проміжних процесуальних рішень допустимою є опора на достатні дані, які ще не завжди набули властивостей доказів у сенсі ст. 84 КПК України. Натомість для підсумкових рішень (матеріальне повідомлення про підозру, скерування обвинувального акта, закриття провадження тощо) потрібна наявність достатніх доказів, які відповідають вимогам належності, допустимості та достовірності. Запропоноване розмежування зменшує ризик підміни доказування «інформаційною достатністю» там, де процесуальний стандарт вимагає доказової завершеності.

У розділі 2 «Процесуальні особливості доказування у кримінальних провадженнях про насильницьке зникнення» визначено характерні ознаки доказів у провадженнях щодо насильницького зникнення. Встановлено, що докази мають розглядатися як єдність фактичних відомостей і їх процесуальних джерел; фактичні дані повинні бути відшукані (розшукані), виявлені, витребувані, вилучені та оформлені згідно з вимогами процесуальної форми; вони мають відповідати критеріям належності, допустимості та достовірності. На цій основі всебічно проаналізовано показання, речові докази, документи та висновки експертів як ключові джерела доказів у справах про насильницьке зникнення, визначено проблемні аспекти правового регулювання та запропоновано напрями їх усунення, орієнтовані на практичну результативність і процесуальні гарантії.

Типізовано групу інформаційних елементів, які доцільно встановити на початковому етапі. До них віднесено відомості про можливе місцеперебування потерпілого (від загальних до максимально конкретних), факт перебування за межами України, оцінку реальності загроз життю чи здоров'ю; характеристику ставлення потерпілого (за можливості контакту) або його близьких до події та до правоохоронних органів (страх, недовіра, ризику вторинної травматизації); дані про психологічний і фізіологічний стан та характер завданої шкоди. Стосовно осіб, імовірно причетних, визначено необхідність встановлення ідентифікаційних даних, можливої належності до незаконних формувань/структур, ролей співучасників і їх поточного місцезнаходження.

У розділі 3 «Засоби збирання доказів у кримінальних провадженнях про насильницьке зникнення» аргументовано, що результативність експертиз у справах про насильницьке зникнення залежить від належного процесуального отримання та долучення об'єктів саме до матеріалів кримінального провадження: законності вилучення, дотримання ланцюга збереження, достатності порівняльних зразків і коректності питань експерту в межах компетенції. За таких умов експертний висновок виконує дві взаємопов'язані функції: встановлення об'єктивних обставин (механізм події, контакти, переміщення, слідова картина) та перевірка/уточнення слідчих версій (узгодження або спростування показань і матеріальних даних).

Доведено, що порушення порядку процесуального закріплення результатів НС(Р)Д (недоліки протоколів, відсутність відомостей про хід проведених дій, невизначеність технічних засобів і первинних носіїв, несвоєчасність складання документів, ризики використання копій замість первинних носіїв) впливають на автентичність і перевірюваність доказів, а у справах про насильницьке зникнення мають особливо негативні наслідки через унікальний характер багатьох таких доказів. Виявлено також нормативну прогалину щодо завершального етапу окремих НС(Р)Д, пов'язаних з обстеженням публічно недоступних місць чи володіння особи, зокрема щодо вилучення встановлених технічних засобів контролю, що породжує правову невизначеність і потребує нормативного уточнення. Узагальнено комплекс вимог мінімізації ризиків недопустимості результатів НС(Р)Д: належний суб'єкт і повноваження, правильне обґрунтування «неможливості іншим способом», суворе дотримання меж судового дозволу, своєчасне виконання вимог ст. 290 КПК України, належна фіксація та забезпечення цілісності первинних носіїв. Узагальнено, що результативне доказування насильницького зникнення потребує поєднання правильно обраного комплексу слідчих і негласних слідчих (розшукових) дій, активного використання механізмів витребування інформації за ст. 93 КПК України, бездоганної процесуальної фіксації, експертного супроводу та сучасних підходів до роботи з цифровими джерелами. Саме така модель дозволяє сформулювати внутрішньо узгоджену, перевірювану та процесуально надійну доказову базу, придатну не лише для встановлення фактичних обставин, а й для доказування причетності конкретних осіб у суді та витримування контролю допустимості.

Отже, наведені положення засвідчують, що поставлена дисертантом мета досягнута, завдання вирішені, основні результати – представлено в розгорнутих та аргументованих висновках. У свою чергу, це підтверджує завершеність, актуальність і самостійність дисертаційного дослідження Бученка Дмитра Анатолійовича, успішне розв'язання ним важливої наукової проблеми.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових публікаціях, зарахованих з теми дисертації, підтверджено достатністю їх відображення у фахових наукових виданнях України. Зміст і характер

публікацій відповідають вимогам МОН України. До того ж, Дмитро Анатолійович має достатній рівень апробації результатів дисертації, про що свідчить кількість виступів із доповідями на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах. Загалом, основні результати дисертаційного дослідження викладено у 4 наукових статтях, в тому числі 1, що опублікована в журналі, який входить до наукометричної бази Scopus та 3 працях у наукових фахових виданнях України з юридичних наук, а також 3 тезах доповідей.

Відсутність порушення академічної доброчесності підтверджено результатами аналізу дисертаційного дослідження Дмитра Анатолійовича Бученка, який чітко окреслив коло власних досліджень, а під час використання в роботі наукових результатів, ідей, думок і матеріалів інших авторів, зробив відповідні посилання. Не вбачаю також реального або потенційного конфлікту інтересів щодо здобувача, його наукового керівника та інших членів разової ради.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що їх можна використовувати в науково-дослідній роботі, законотворчій діяльності, правозастосуванні й освітньому процесі, що підтверджено відповідними актами впровадження.

Зазначене вище є підставою для позитивної оцінки дисертації Бученка Дмитра Анатолійовича «Доказування у кримінальних провадженнях про насильницьке зникнення» як самостійного наукового дослідження з актуальної і важливої для науки криміналістики проблеми. Дисертація відображає всі основні положення та висновки проведеного дослідження, є граматично витриманою та логічно структурованою науковою працею.

Дискусійні положення та зауваження. На підставі текстуального аналізу положень дисертації Дмитра Анатолійовича Бученка виявлено окремі положення, котрі потребують додаткового пояснення з огляду на їхню дискусійність. Серед них, зокрема, такі:

1. Передусім звертає на себе увагу те, що у висновках до першого розділу автор переважно узагальнює теоретико-правові положення щодо сутності доказування, ролі спеціальних знань та їх місця у системі кримінального провадження. Водночас у меншій мірі простежується чітке виділення саме авторського внеску у розвиток відповідної проблематики. З огляду на це доцільним було б більш чітко структурно відокремити положення, що мають узагальнюючий характер, від тих, які становлять наукову новизну, зокрема шляхом прямого співвіднесення їх із заявленими результатами, отриманими уперше або удосконаленими.

2. Автор ґрунтовно розкриває механізми встановлення обставин, що підлягають доказуванню, та пропонує алгоритм їх встановлення. Разом із тим у висновках цього розділу певною мірою домінує опис функціонального значення запропонованого алгоритму, тоді як питання умов його ефективного застосування (наприклад, рівень інформаційної забезпеченості розслідування,

характер доказової бази, наявність міжнародного елемента, рівень протидії розслідуванню) могли б бути деталізовані більш системно.

3. Окремо варто звернути увагу на те, що у висновках до розділів подекуди спостерігається часткове дублювання загальновідомих положень. Більш чітко розмежування загальних положень, функціонального призначення висновків до розділів (як проміжних наукових результатів) і загальних висновків (як узагальнення всього дослідження) дозволило б підвищити структурну завершеність роботи.

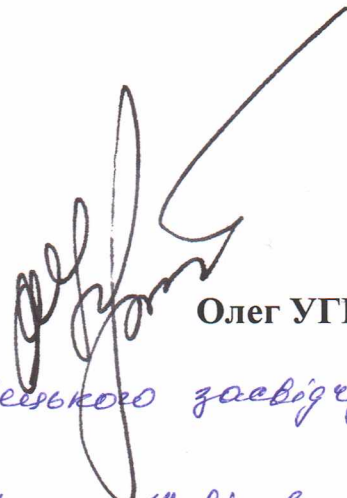
Окреслені позиції загалом не впливають на загальну позитивну оцінку виконаної Дмитром Анатолійовичем Бученком наукової роботи, проте мають дискусійний характер, тому потребують додаткового пояснення й аргументування.

Наведене вище дає змогу упевнено говорити про загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Бученка Дмитра Анатолійовича «**Доказування у кримінальних провадженнях про насильницьке зникнення**» як кваліфікованої наукової праці на правах рукопису, що містить наукові положення, нові науково обґрунтовані теоретичні та прикладні результати проведених дисертантом досліджень, які мають істотне значення для галузі знань 08 «Право», зі спеціальності 081 «Право», і свідчить про особистий внесок здобувача в науку.

Дисертація «**Доказування у кримінальних провадженнях про насильницьке зникнення**» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а також Вимогам до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами, внесеними наказом Міністерства освіти і науки України від 31.05.2019 р. № 759), а її автор – **Бученко Дмитро Анатолійович**, на основі публічного захисту, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право», за спеціальністю 081 «Право».

РЕЦЕНЗЕНТ:

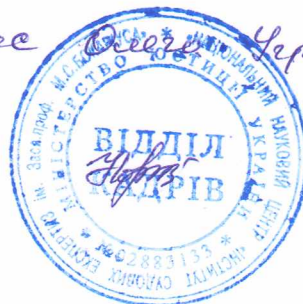
доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник
Національного наукового центру
«Інститут судових експертиз
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»
Міністерства юстиції України

Олег УГРОВЕЦЬКИЙ

Особу та підпис

*Во. завідувача
Відділу кадрів*

Олег Угровецький

Україна Чобікова